

Over letters gesproken

Kanttekeningen bij de presentatie van 'Kunstenaarsgoed', de 17de privé-uitgave van Harry van Kuyk, op donderdag 10 oktober 2002 bij Boekhandel Dekker & van de Vegt te Nijmegen,

door Ad Lansink

Letters

Harry van Kuyk is voor mij de kunstenaar van het alfabet, de graficus die met zijn 'Groot Abecedarium' letterlijk en figuurlijk een groots werk heeft verricht. Letterlijk omdat de houten kist met 26 in reliëfdruk uitgevoerde letters in fysieke zin groot en groots is, zonder grotesk te worden. Figuurlijk, omdat het opvallende, meervoudige kunststuk een onvergetelijke indruk maakt, ook op ongeletterde kunstkeners. De kist met het bronzen zegel van Oscar Goedhart bevat ook nog een zestal zeefdrukken van letters, die kennelijk aan de eenvoudige, helderwitte uitvoering niet genoeg hadden. De kist leek destijds onbetaalbaar, een ingelijste prent niet. Ik kocht de letter A - jawel, van Ad en Ans, maar ook van Aforisme en Aha - omdat de A de eerste en misschien ook beste letter van het alfabet is. De Z was in 1973 nog ver weg, de Omega ook. Dat ik vele gesprekken en glazen bier later toch nog een van de laatste Abecedaria kon bemachtigen, bevestigt het belang van de eerste ontmoeting in de City Bar, het verdwenen café van Jo Samson aan de Nijmeegse Houtstraat, waar in de 60-er en 70-er jaren veel kunstenaars en nog meer journalisten kind aan huis waren. Een enkele verdwaalde politicus vond daar zo geen gewillig oor, dan toch stamgasten, die bereid waren hem het een en ander te leren.

Leergeld

Zo ook Harry van Kuyk, die mij leerde in de breedte te leven, omdat een mens - zo beweerde hij met driedubbele stelligheid - de lengte van zijn leven niet in de hand heeft. De meestal diepgaande gesprekken gingen over allerlei onderwerpen, ook de politiek, waarbij afkeer en belangstelling even gemakkelijk in elkaar overgingen als antwoorden op zelf geformuleerde vragen. Wanneer ik nog in staat was Harry naar Bemmelen te rijden, zetten wij in de keuken - vlak bij zijn beroemde drukpers - het gesprek voort, zonder tot een zinnige afronding te komen. Van stevige vriendschap was geen sprake, wel van een wederzijds respect en betrokkenheid, die evengoed tot een knallende ruzie kon leiden als tot begrip voor ieders positie. Harry zette mij vaak aan het denken, maar leerde mij ook als kersvers erelid van de visclub 't Scholleke hoe je een schol kon laten rugzwemmen. Zijn praktische visserslatijn tekent de veelzijdigheid van de man, die zijn angst voor hersenen snijden omzette in een fraai gelaagd relief.

Woorden

Dat Harry van Kuyk met letters meer kon dan grafische lusten bot vieren, bleek al uit de wijze, waarop hij de gesprekken in de City bar voerde. Zijn taalgebruik muntte ondanks de overdrijving uit in originaliteit en zorgvuldigheid. Het verbaasde zijn liefhebbers binnen en buiten de Nijmeegse kringen dan ook niet, dat hij in de reeks privé uitgaven ook tekstboeken ging uitbrengen. Letters worden woorden, woorden zinnen, en zinnen beschouwingen, van velerlei soort, zoals zijn boek 'Gisteren - Legaat van 24 vier en twintig uur' (1990) bewijst. In dat boek vond ik het verhaal terug, dat hij ooit aan mij opdroeg om zijn visie op het Binnenhof te geven, de vermeende kaasstolp, waaronder het vroeger beter toeven was dan vandaag. Volgens Harry van Kuyk

'schijnt daar een groot gebrek te zijn aan briljante geesten, die in staat zijn met wat fors beledigende snuisterijen hun bloedsaaietogen van wat slingers en lampions te voorzien om een collega voor Jan Aap te zetten'.

Nee dan Harry, die zijn tijd ver vooruit was: hij durfde wel te pleiten voor termen als *'klootzak, idioot, hufter, zak of gewoon een lul of spinaziekut'*. Die woorden zal de lezer in zijn nieuwste boek *'Kunstenaarsgoed'* niet aantreffen. Trouwens, evenmin in de andere uitgaven, die sinds *'Variaties op de Sectie Aurea'* (1972) en het *'Groot Abededarium'* (1973) het licht hebben gezien: *Tangram* (1975), *Grafinu* (1976), *Landschap* (1980) en *Cijfers* (1988). Grafiek leent zich niet voor scheldwoorden, hooguit voor een andere prikkeling van de zinnen. Bovendien schreven soms andere auteurs - ik denk aan Ovink en Eilander - de toelichting. *'Kerstmissie'* (1996) bleek een merkwaardige kruising tussen een novelle en een pamflet, niet voor niets de 13e in de reeks privé-uitgaven. In *'Horizontaal'* (1999) wisselt Harry van Kuyk de Ooyse landschapsbeelden af met gedichten, als

*de eer
tussen horizon
en ik
met links de waal
en rechts de grens,
kort achtermij
een heuvelrug
lig jij
als ooit een land
een huis geworden is
waarin gewoond mag worden
heb ik de eer
er in te verblijven.*

Gave

De ene letter is de andere niet. Die open deur geldt ook voor woorden en wat met woorden gedaan kan worden: proza en poëzie, fictie en non-fictie, polemieken en erotiek. Harry van Kuyk is niet de enige kunstenaar die de gave van pen, potlood en penseel weet te combineren. Zie en lees Lucebert, Jan Wolkers, Armando en Wim T. Schippers. Opmerkelijk is wel, dat hij diverse genres wil beoefenen, tot de kunst van de aforismen toe. Het vriendenarchief met brieven en aantekeningen is de kennelijk onuitputtelijke bron, waaruit Harry van Kuyk zijn hele en halve wijsheden put. Hoe is anders te verklaren, dat hij in *'Kunstenaarsgoed'* maar liefst 228 *'in taal gegoten uitspraken en gedachten'* op kan schrijven, zonder in herhaling te vallen. Zelf schrijft de woord- en taalkunstenaar

*Het zou vijf jaar duren eer ik de teksten vrijgemaakt had van de intieme vriendenkring,
waarbinnen ze geboren waren*

Die mededeling roept de bijna wetenschappelijke vraag op of hier nou sprake is van inductie of deductie. Ik beantwoord die vraag niet om

*'de vreugde, de bewogenheid en nog meer betrokkenheid', die Harry van Kuyk 'met
zijn beroep en de wereld daar omheen had en gelukkig in veel gevallen behouden
heeft'*

alle ruimte te geven. Die ruimte omvat een grote reeks beweringen, die de kunstenaar zelf geen stellingen wil noemen, omdat hij niet verwacht ooit promovendus te worden. Waarom niet, trouwens? Promovendus was ik zelf wel, in 1964. En stellingen had ik ook, zelfs over inductie en deductie. Toch houd ik meer van korte, liefst vier-lettergrepige uitspraken als *'Hier rust een fust'* (Kees Stip), *Zeus Leve* (Io Vivat), de leugen regeert of de uitloger liegt. Mijn eigen creatie *'Beter een stuk in de kraag dan tien in de krant'* is eigenlijk al aan de lange kant voor de liefhebbers van korte *'sweeping statements'*.

Aforismen

Harry's aforismen zijn soms opvallende uitspraken, dan weer echte stellingen, soms ook mini-essays, dan weer samenvattingen van (elders?) uitgewerkte of nog uit te werken gedachten. Ik ontleen aan 'Kunstenaarsgoed' enkele karakteristieke voorbeelden

- Een paradoxale, lichtelijk overdreven, daardoor cynische uitspraak
 - *Voor kunstenaars verwerp ik elke vorm van bescheidenheid. De maatschappij ziet ze so wie so niet staan*
- Een 'laatste', overigens te lange stelling bij een proefschrift
 - *Het feestelijk uitreiken van geld, penningen, medailles en oorkonden aan kunstenaars is een sjieke variant op een van de acht zaligheden 'De naakten kleden'*
- Een autobiografisch mini-essay
 - *Jarenlang heb ik ervaring en informatie, mijn weten en dat wat ik zag in kaart gebracht. Het was niet meer dan een wegwijzer, een soort wegenkaart, naar en komend van nergens en toch een nuttig stuk gereedschap om te komen, waar ik naar toe wilde: het weinig. Zo dicht mogelijk bij het veelzeggende maar bijna niets, slechts gevuld met, zoals Picasso het zegt: alles wat bedacht en weer verworpen is.*

Het is goed dat er kunstenaars zijn. Het is nog beter, dat kunstenaars ook schrijven kunnen. Het is het allerbest, wanneer woorden beelden oproepen (en omgekeerd) waarmee het 'Kunstenaarsgoed' echte waarde krijgt, ook nu de ene norm de andere niet meer is. De tijd dringt in meer opzichten. In vier lettergrepen 'It's beer o'clock'.